

régóta bevált, grammatikailag megszilárdult képződményeivel kell visszaadnunk. A magyarosság elve kétségkívül roppant fontos szempont, amelyet sajnós a Horatius kötet fordítói — mint annak idején magunk is szóvá tettük — nem vettek figyelembe. De a magyarosság elve nem jelenti kizárólag a régen kialakult nyelvtani szabályokhoz való görcsös ragaszkodást. Így nyelvünk régebben sem fejlődhetett volna, s gazdagodása elé magunk gördítenénk komoly akadályt. Éljen az idegen nyelvi fordulattal a fordító, ha ezzel nyelvünk kifejezőerejét gyarapítja, de ügyeljen arra, hogy *magyartalansága a tősgyökeres magyar nyelv erejével hasson*, úgy, ahogy ehhez Devecseri Gábor szolgálatát nem egy jó példát Homérosz tolmácsolásában.

Az elmondottakban a Klasszikus arcképeknek csak alig néhány általános jellemző vonásáról, értékéről szóltunk, meg sem említve például a szerző gazdag eredményeket adó humanizmus-konceptióját, stb., mégis egyértelmű lehet az olvasó véleménye: Trencsényi-Waldapfel Imre munkája klasszika-filológiánkat, irodalomtudományunkat számos eredménnyel gazdagító, újszerű és rendkívül gondolatébresztő alkotása. Hatása teljes egészében egyelőre fölmérhetetlen, mert több mint valószínű, hogy e kiadás révén a könyv egyes portréinak megannyi eredménye, mint már eddig is igen sok közülük, antikvitásképünknek elengedhetetlen része lesz.

Havas László

EGY NAGY MŰ UTOLSÓ KÖTETE

(*Munkácsi [Bernát]*—*Kálmán [Béla]*, Manysi (vogul) népköltési gyűjtemény. IV. kötet, második rész.

Akadémiai Kiadó, Budapest. 1963. 314 l.)

Első kötete 1892-ben jelent meg. Az utolsó 1963-ban. A közben eltelt 71 év két emberöltőt tesz ki. Megjelenésének ideje alatt több tudományos generáció nőtt fel, akiknek asztalán — ha lassan is — egyre szaporodtak a különböző „kötetek” hol római, hol arab, hol nullával kezdődő lapszámozással ellátott vaskos könyvnek beillő „füzetei”. Időközben mind hazánkban, mind vogul földön történelmi korok váltották egymást s a kiadási évek — 1892, 1893, 1896, 1902, 1910, 1921, 1952, 1963 — számadatai rendjében visszatükröződik a történelem. A Vogul Népköltési Gyűjteményt az első kötet megjelenése idején egy, a kihalás sorsára ítéltetett nép fiainak unokái, J. Sesztalov, a neves szovjet költő, a nyelvész és fordító E. Rombangyjeva és kortársai „ősi” múltjuk emlékeként tartják számon. A teljes mű ma féltett nyelvemlékük, mely ugyanakkor modern, költői nyelvük élő kincsesbányája is.

A négy kötet terjedelme — a szövegekkel, magyarázatokkal és tanulmányokkal együtt — 3973 kap. Figyelemre méltók már maguk az egyes kötetcímek is: I. Regék és énekek a világ teremtéséről; II. Istenek hősi énekei, regéi és idéző igéi; III. Medveénekek; IV. Életképek, melyekben *Munkácsi* az egész vogul népi hagyomány teljes, és rendszerében roppant világos keresztmetszetét adja.

A Vogul Népköltési Gyűjtemény anyaga és kiadása lényegében véve három kutató nevéhez fűződik. Az első *Reguly Antal*, akinek 1843/44. évben végzett első lejegyzései szolgálnak a Gyűjtemény alapjául, a második *Munkácsi*

Bernát, aki hosszas előkészületek után 1888/89-ben tett vogulföldi tanulmányútja alkalmával *Reguly* megfajtott szövegeire fényt derített, s a kiadást saját, értékes gyűjtésével is gazdagította, és végül a harmadik *Kálmán Béla*, aki a III/2. és IV/2. kötetek sajtó alá rendezésével s a gyűjtemény „hagyományának” megfelelő tanulmányaival a Vogul Népköltési Gyűjteményt a tudomány számára teljessé tette. Rajtuk kívül feltétlen meg kell említenünk *Hunfalvy Pál* ugyancsak *Reguly*-ból kiinduló munkásságát, különösen 1864-ben megjelent „A vogul föld és nép” c. munkáját, mely mindmáig a „vogulisztika” egyik legkitűnőbb alkotása, a Vogul Népköltési Gyűjtemény szellemi „elődje”.

A Vogul Népköltési Gyűjtemény teljes művelődéstörténeti, tudománytörténeti értékelésére még nem érkezett el az idő. Most van megjelenőben *Artturi Kannisto* 1901 és 1906 között végzett gyűjtése, a „Wogulische Volksdichtung” (MSFOu. 101., 109., 111., 114., 116., 134., valamint LXXX. és 113) *Matti Liimola* — részben *A. O. Väisänen* és *E. A. Virtanen* — gondozásában, s — sajnos —, a Gyűjtemény gazdag anyagát a nyelvészeti, néprajzi, irodalomtörténeti, történeti kutatás még csak töredékeiben aknázza ki.

Módszertani szempontból és a tudományos szemlélet tekintetében azonban a Vogul Népköltési Gyűjtemény két fontos tanulsággal máris szolgál. Az egyik: az aktív, komplex — nyelvi, néprajzi, történeti stb. szemléletmód, a vogulság szellemi kultúrájának (melyben, a nyelv is beletartozik!) és történetének a teljes egészében való bemutatása, az egyes rész tudományoknak az egész szémszögéből való szemlélete; a másik: a (nyelvi-néprajzi stb.) anyag „tisztelete”, az a következetes közlésmód, mellyel a Gyűjtemény a szövegek stb. közlését félre nem érthető módon elválasztja a hozzá fűzött egyéni véleménytől, s az anyag elrendezését is az anyag szabta belső összefüggések alapján végzi el.

A Maysi (Vogul) Népköltési Gyűjtemény IV. kötetének második része a Gyűjtemény IV. kötetének eddig kiadatlan nyelvi és tárgyi magyarázatait tartalmazza. A „Nyelvi és tárgyi magyarázatok” (71–258. l.) nagyrészt *Munkácsi* kéziratoss hagyatékából valók, melyeket *Kálmán Béla* számos helyen egészített ki — szögletes zárójelben közölt — betoldásokkal. Az eredeti hagyatéknek ez volt a leghagyvoltabb része. Így a sajtó alá rendezőnek a kiadás előkészítésekor még az előbbinél (VNGy. III/2.) is szakavatottabb és áldozatosabb munkára volt szüksége. Lényegét tekintve a „magyarázatokhoz” kapcsolódik a több új adatot tartalmazó „Szómutató” (271–314. l.). A kiadás nehéz munkája az oka bizonyára annak, hogy benne előfordul néhány pontatlanság is (pl. az „*ärtalaxti* ’próbálkozik, küzd’ 118” szót az idézett helyen nem találtam stb.). Ezeket az ugyancsak kiadásra váró *Munkácsi*-féle vogul szótár bizonyára helyesbíti majd. Több szempontból sem helyeselhetjük, hogy a szerző „A gyakrabban előforduló rövidítések jegyzéke” c. részben (15–7. l.) több rövidítést a már elfogadottól eltérő, sőt néhol félreérthető formában alkalmaz. (Pl. „*Karj. Wb.*” [vö. *Karj. Toiv.* vagy *KT.*], „*Paas. Wb.*” [vö. *Paas. – Donn.*, vagy *PD.*], „*VFN.*” [vö. *VogF.*], „*WV*” [= *Kannisto – Liimola*, *Wogulische Volksdichtung. I. V.*], mely más szerzőknél a *Kannisto*: *Zur Geschichte des Vokalismus der ersten Silbe im Wogulischen* . . . [MSFOu. XLVI.] rövidítéseként szerepel stb.).

Mind módszerükben, mind tartalmukban kitűnőek a kötet *Kálmán Béla* tollából származó „Fejezetek az obi-ugor népköltészetéről” című (18–56. l.) műfaji bevezetői, melynek megírásával a szerző *Munkácsi* és az előzőleg

általa kiadott III/2. kötet hagyományát folytatja. A „Sorsénekek” (18–36. l.) rövid terjedelme ellenére önálló tanulmánynak is beillik. E részben rendkívül becses gondolatokat és megállapításokat találunk a líra általános története, keletkezése kérdéséről. Igen sikerültek *Képes Gáznak* művészi, s — bizvást mondhatjuk — irodalomtörténeti jelentőségű műfordítás szemelvényei. A „Vitézi énekek” c. rövid rész (36. l.) után következő „Medveünnepi színjátékok” (36–50. l.) fejtegetéséről a dráma keletkezése szempontjából csak ugyanazt a nagyra értékelő megjegyzést tehetjük, mint amit már megtettünk a lírával kapcsolatban. Az „Asszony-unokája” c. vogul népmese-fordításom (Európa K.K., Budapest, 1959) utószavában (179. l.) ezt írtam: „A vogul hitvilág alakjainak élettörténete, hierarchiájuk rendje, mondáik — gazdagságukban, szépségükben — néha vetekszenek még a görög—római mitológiával is”. Örömmel látom, hogy *Kálmán Béla—Kannisto* (FUF. VI, 236–7) nyomán — a drámai játékok elemzését hasonló jellegű megállapítással zárja. Most — bár félve — azt a megjegyzést kockáztatom meg, hogy az obi-ugor (?ugor) és a kora görög(—római) művelődési kör között a művésziességen, hasonlóságon stb. túl e s e t l e g más, konkrét (?történeti) összefüggés is lehet.

Az „Állaténekek” (50–1. l.) után a „Mesék” (51–3. l.) részben, vitaszerűen, érdekes probléma vetődik fel: a vogul népmesék eredetének a kérdése. Az a probléma, hogy a mesék, úgymond, — „nem látszanak a vogul népszellem eredeti termékének” (*Munkácsi*, VNGy. I, 039). A „Találós mesék”-ben (53–6. l.) a szerző *Ingrid Schellbach* kitűnő könyvének (Das wogulische Rätesl. Ural-Altäische Bibliothek. VIII. Wiesbaden, 1959) nyomán jár el s azt egészíti ki egy-egy hasznos megjegyzéssel.

Sajnálatos módon a „Fejezetek . . .” című rész alcímeinek a tipografizálása nem egységes, ami az olvasónak még némi fejtörést is okoz.

A „Helynevek” c. fejezet (56–69. l.) két térképmellékletével a nagyon hiányzó toponimikai, s nem különben a történeti kutatásoknak, minden bizonnyal fontos forrásául és segédletül fog szolgálni. (L. ehhez még a 257–8. lapokat is.)

A kötet eddig még nem említett része a „Függelék” (259 kk.). Ennek számunkra leghasznosabb része a „Nyelvjárási tájékoztató a VNGy. I–IV. köteteinek szövegeiről. (Munkácsi szövegeinek az adatközlők szerinti megoszlása)” (259–62. l.). A „Függelék” másik fejezete „Az orosz nyelvű magyarázatok nyelvi sajátosságai” (263–9. l.) *Dombrowszky József* szerzőségében, mely Munkácsi vogul adatközlői orosz nyelvű „magyarázatainak” az anyagát dolgozza fel russzista szempontból.

A Vogul Népköltési Gyűjtemény most megjelent darabja a már eddig is nagyhirű kiadvány utolsó része, záróköve. Az alapjául szolgáló első mondatokat *Reguly* 120 éve jegyezte le, ami — különösen az obi-ugor viszonyokat tekintve — a vogul kutatásokban számottevő nyelv- és művelődéstörténeti korszakot jelent. *Kálmán Béla* most megjelent befejező munkája méltó a nagymúltú mű eddigi nagyszerű hagyományaihoz.

Gulya János